

authoritarianism using the intensity of coercion criterion. The competitive authoritarianism uses means of political coercion of low intensity (falsification of election results, «legal» opposition repressions, corruption, etc.). The authoritarian type uses high intensity political coercion (physical repression against opponents of the regime, brutal violation of political rights and civil liberties, the destruction of the opposition, etc.).

Thus, the «pluralism–monopolism» bipolarity serves as an indicator to differentiate and measure (from the center to extremes) the democratic/authoritarian nature of the regime or subtypes of hybrid political regime. Pluralism and monopoly are the principles of organization and functioning of the society in the system of political actors. Law and coercion are dominant ways of governing in different regimes' types. If in political regime existing democratic institutions are malfunctioning in its institutional setting, such democracy should be considered as a defective one. If competitive «pseudodemocracy» does not shrink from using coercive political means, but they are of a low intensity, it is a competitive authoritarianism. As for the practical value of the results of the article, the most important thing is that the development of different democratization strategies of different hybrid political regime subtypes is becoming possible.

Key words: hybrid political regime, defective democracy, competitive authoritarianism, competitiveness of power, model of a bipolar hybrid regime.

УДК 327

Лаврук І. М.

головний спеціаліст департаменту АПР

ОДА Івано-Франківської області

(Івано-Франківськ, Україна), E-mail: taras.lavruk@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕДВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ

Анотація. Дослідження вивчає активність громадян під час виборчої кампанії. Вибори, які проводилися у Польщі та Україні мали різний рівень і політичне значення, однак в обох країнах спостерігалася не висока явка громадян. З одного боку, парламентські вибори за своєю важливістю мають заохочувати до участі більше громадян, однак для Польщі питання низької явки є хронічною проблемою. На перший погляд країна-сусід має менше проблем, не переживає серйозних потрясінь і більш стабільна в економічному плані. Проте, невизначеність виборців і їх неучасть у голосуванні актуальні як для політично нестабільній Україні, так і для більш успішнішої Польщі.

Ключові слова: електоральна участь, парламентські вибори, виборчі кампанії, невизначеність виборців

Постановка проблеми. 25 жовтня 2015 р. в Україні відбувся перший тур місцевих виборів, цього ж дня в Польській Республіці обирали політичні сили, які представлятимуть інтереси громадян в парламенті. Україна та Польща досить близькі країни не лише географічно, ми поділяємо спільну історію та стикнулися майже з однаковими проблемами після розпаду соціалістичної системи. Процес формування політичної системи став випробуванням для обох країн з моменту обрання ними самостійного шляху. Проблеми реформування та вдосконалення системи влади, питання корупції та налагодження контакту з громадянами – вимагало не одного року зусиль. Польщі вдалося побороти численні труднощі і взяти демократичний курс та орієнтацію на Захід, Україна ж знаходиться на початку цього довгого та часом суперечливого шляху і результати не дозволяють сказати, що цей процес успішний та безболісний. Оцінюючи досвід Польщі, Україна має можливість взяти його за зразок у багатьох політичних питаннях, зокрема в питанні формування виборчого законодавства.

Мета статті – дослідити особливості українських місцевих виборів та парламентських виборів в Польщі крізь призму виборчої системи, неявки та невизначеності виборців. Для досягнення мети були сформувані наступні завдання:

- порівняти виборчі системи України та Польщі;

- дослідити та проаналізувати проблему невизначеності громадян та неявки на вибори;

Місцеві вибори в Україні відбувалися за новими правилами. Відповідно до закону «Про місцеві вибори» від 05.09.2015 р., вибори до різних органів місцевого самоврядування проходили за різними виборчими системами. Це по суті стало причиною численних дискусій поміж експертів та аналітиків. Політикум протягом тривалого часу обговорював удосконалення пропорційної системи та впровадження відкритих списків. Змін вимагали та очікували також громадяни. Проте такі нововведення стали несподіванкою як для виборців, так і для багатьох представників влади. Як показує дослідження, проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології, 12% населення знають про закон і ще 48, 5% «щось про це чули», проте 38% не знають про це нічого. Знають, як саме проходитиме голосування, 20% населення, ще 48% – «щось про це чули», а 23% – не знають взагалі. Найменше обізнані з виборчими новаціями на Донбасі, де лише 6% опитаних знають про новий закон (не знають зовсім – 51%) і лише 10% знають, як проходитиме голосування (зовсім не знають 49%) [9]. Нова система досить специфічна, щоб в ній добре орієнтуватися, потрібно її детально вивчити. Проте часу для цього було обмаль не лише у виборців, а навіть у експертів. На ряду із цими проблемами, громадяни погано володіли інформацією про новий законопроект. Такий розвиток подій можна рахувати недопрацюванням влади, оскільки серйозні законопроекти повинні бути завчасно прийняті, а громадськість належним чином проінформована.

Так, відповідно до оновленого закону «Про місцеві вибори», правила виборів у селах та містах, де зареєстровано менше ніж 90 тис. виборців майже не змінилися. Переможець визначається за мажоритарною системою. Щоб стати міським головою, кандидат повинен отримати абсолютну більшість голосів. Представники до обласних, районних та міських рад обиралися за пропорційною системою з відкритими списками. Нова виборча система презентувала виборцям ряд нюансів. По-перше, до ради могли пройти лише партії, які подолали 5% бар'єр. По-друге, у містах, де проживає понад 90 тис. осіб, проводитиметься другий тур виборів. По-третє, деякі округи взагалі можуть не отримати свого представника у місцевій раді. Це можливо за умови, коли на окрузі немає яскраво виражених фаворитів. Як зазначає колишній голова Комітету виборців України Олександр Черненко: «Ця виборча система не забезпечує прописаного в Конституції представництва в радах усіх громад і адміністративно-територіальних одиниць. За підсумками виборів окремі райони можуть не отримати в радах свого представництва» [12]. По-четверте, у виборчому бюлетені виборець, поставивши одну галочку, голосував відразу і за партію, і за її «першого кандидата», а також за кандидата, висунутого на окрузі, в якому відбувалося голосування [12]. Система є гібридом декількох виборчих систем і знаходиться ще далеко від відкритих списків. Передбачалося, що її використання допоможе прибрати політичну корупцію. Проте вибори показали, що підкуп громадян та різного роду махінації продовжують мати місце. Досить яскравим був приклад підкupu студентів у Чернівцях, а також суперечки між місцевими депутатами в Черкасах стосовно їхньої причетності до добрих справ, які відбулися в місті.

Оскільки нова модель є досить складною та суперечливою, багато експертів схиляються до думки, що її використання обмежить лише одним разом. На перший погляд робляться кроки, які наближують Україну до Європи, оскільки в основу проекту покладена так звана «німецька система». З одного боку, влада зробила крок на шляху до пропорційної системи з відкритими списками, якої так довго чекали громадяни. Будучи між польською та німецькою моделлю відкритих списків, Україна рухається в бік німецької. А, з іншого боку, як зазначає експерт Інституту політичної освіти О. Солонтай, проблемою залишається те, що відкриті списки, які пропонувалися на місцевих виборах, насправді не є відкритими. Політичні партії і надалі

зберігають монополію у відкритих списках [7].

У свою чергу, виборчу систему Польщі, яку Україні неодноразово пропонували взяти за взірець можна охарактеризувати як більш відкриту. Проте також, окрім переваг вона має недоліки та вимагає удосконалення. Чимало польських політиків вважають, що пропорційна система не є оптимальним варіантом для Польщі та її варто змінювати. З одного боку, вона посприяла у свій час своєрідній консолідації політичних партій, хоча цей процес відбувався досить хаотично та повільно. А, з іншого - досить частим явищем стало обрання маловідомих кандидатів, у великій мірі через їх особисту відданість керівнику партії. Також це сприяє загостренню внутріпартійної боротьби за посаду керівника партії. Ще одним випробуванням для виборця є те, що він заздалегіть не може встановити відповідальність окремих партій, бо на практиці реалізується щось середнє з програм окремих учасників коаліції [10]. Польське суспільство однозначно доклало зусиль для того, щоб перейти на новий рівень політичних відносин. Громадяни і продовжують наділяти великим кредитом довіри маловідомі політичні сили, які пропонують нову якість життя відмінну від тієї, яку забезпечували існуючі партії. Проте наявність 5-відсоткового порогу для партій не завжди гарантує їм успішні результати.

Неодноразово звучали пропозиції відмови від пропорційної системи та запровадження мажоритарних округів. Одномандатні округи підтримує більшість депутатів від партії «Громадянська платформа», а також чимало депутатів від партії «Закон і справедливість». Суттєвою перевагою такої системи вважається стимулювання переходу до двопартійної системи. Проект ґрунтується на досвіді виборчої системи Великобританії, за якою у кожному з 460 округів повинні обирати одного депутата під час одного туру виборів [10].

Варто зазначити, що місцеві вибори у Польщі проходять за двома типами виборчих систем. Якщо мова йде про ради гмін, які не є містами на правах повіту, то від 2014 р. застосовується одномандатна мажоритарна виборча система. В містах на правах повітів обов'язковою є пропорційна виборча система з відкритими партійними списками [18].

Повертаючись до проблематики активності виборців під час місцевих виборів в Україні та парламентських в Польщі, варто проаналізувати ряд аспектів, які вплинули на неявку та невизначеність громадян. Напередодні виборів в українській та польській пресі звучали заяви про «беззмістовну кампанію» в Україні [11] та «дивні вибори» в Польщі, не тому, що це переломний та найважливіший момент, а тому, що виборці давно не стикалися з ситуацією, коли не знали, чого очікувати від тих, кому довіряють владу на найближчі чотири роки [15].

Проблеми з якими стикнувся український виборець під час виборчої кампанії 2015 р. до органів місцевого самоврядування не змінилися з попередніх часів. На жаль, на активність виборців і надалі впливають такі негативні фактори як: підкуп виборців, тиск на опозиційні медіа, переконаність у нечесності виборів та неважливості власного голосу, відсутність сильного лідера, який би зміг змінити ситуацію в країні. Незрозумілою або навіть невідомою цьогогоріч була процедура за якою відбувалися вибори відповідно до нового закону. І хоча спостерігачі від ОБСЄ зазначили, що вибори відбулися демократично, все ж таки вони акцентували увагу на таких аспектах як: складність нормативно-правової бази, яка забезпечувала проведення даних виборів, сильну перевагу потужних фінансових груп, а також той факт, що висвітлення подій виборчої кампанії в ЗМІ було проплачено [5]. За таких умов важко стверджувати, що виборча кампанія була об'єктивною, особливо в сучасних для країни умовах, коли про проблеми доводиться говорити більше, ніж про здобутки.

Відповідно до результатів соціологічних опитувань, проведених у жовтні фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київського міжнародного інституту соціології у виборах планують взяти участь понад 74% громадян. Зага-

лом 46% опитаних заявили, що «обов'язково» прийдуть на вибори і ще 27,5% – «скоріше за все». Не мають наміру голосувати понад 20% опитаних і досить значна частина населення (37,5%) – ще не обрали жодного з кандидатів [8]. Відсоткові показники демонстрували значну частину невизначеного населення. І в цьому була загроза можливої низької явки на виборах. Загалом очікування стали реальністю, коли ЦВК оприлюднила офіційні дані, за якими явка громадян на місцевих виборах склала 46,62% [6]. Як показували дані екзит-полів на виборах найбільш активними були виборці Західної України – 51,4%, в центральних областях і Києві – 46,6%, у східних – 43,3% та найнижчий показник на Півдні – 41,1% [13]. Якщо порівнювати з попередніми президентськими виборами, то активність громадян на місцевих виборах була значно нижчою. Традиційно вибори такого рівня вважаються менш важливими у порівнянні з президентською та парламентською кампаніями і досить часто на них фіксується найнижчий показник явки. В Україні суттєво вища явка фіксувалася лише тоді, коли вибори до органів місцевого самоврядування збігалися в часі з парламентськими виборами. Проте навіть виборча кампанія 2010 р. до органів місцевого самоврядування мала вищі показники явки громадян (48,7%) [1].

Аналізуючи проблему невизначеності та неявки українців, варто врахувати особливості та умови в яких відбувалося волевиявлення громадян. Насамперед те, що вибори не проходили не на всій території України. Винятковими стали анексований Росією Крим та окремі тимчасово окуповані райони Донецької та Луганської областей. У Маріуполі та ще декількох містах на Сході України, місцеві вибори були зірвані, у зв'язку з фальсифікаціями, що чинилися на користь «Опозиційного блоку». Специфікою виборів 2015 р. став також той факт, що в них не змогли взяти участі переселенці. Їхнє голосування виявилось неможливим через неможливість внести зміни до законодавства в такі обмежені терміни. Таким чином, досить численна група громадян залишилася дискримінованою та нездатною реалізувати власне виборче право.

Абсолютно не новою, але тим не менш надалі дієвою залишилася практика підкупу громадян. Попри те, що на законодавчому рівні відповідно до закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян», підкуп та продаж голосів вважається злочином. Покарання виборців за те, що вони продають свій голос існує в країнах західної демократії. Це більш дієвий та ефективний спосіб нагадати громадянину, що вибори є виявленням його волі, а не способом заробляння грошей. Згідно з результатами опитування, проведеного фондом «Демократичні ініціативи», кількість громадян готових продати свій голос значно зростає. Якщо в 2009 р. таких виборців налічувалося 9,5%, то в 2010 р. уже 12,6% [4]. Гучного розголосу набула справа з підкупом студентів в м. Чернівці. На звернення політичних партій і спостерігачів органи внутрішніх справ відкрили провадження щодо підкупу виборців. Причин такої поведінки громадян може бути декілька. По-перше, до таких вчинків спонукає скрутне матеріальне становище в державі. По-друге, в кожному суспільстві існує певна група осіб, які готові продати власний голос. В Україні ця тенденція набула викривленого значення через ті норми та правила, які насаджувалися протягом тривалого часу. По-третє, це вигідно самим політикам і вони сприяють розповсюдженню такої тенденції серед мас. І хоча за такі дії передбачено покарання на законодавчому рівні, реально простежити за перебігом хоча б тих справ, які розслідуються практично неможливо.

Не варто замовчувати і про банальну втому громадян від виборів. За останній час українці змушені були обирати владу різного масштабу та значення на чергових та позачергових виборах досить часто. Люди і так розчарувалися в існуючій владі, в тому, що не бачать лідера, якому б можна було довірити країну, а на цьогорічних виборах їм довелося стикнутися з величезною кількістю до цього невідомих кандидатів. Які могли бути підставними особами або несвідомими політиками,

які не гарантують ефективності в роботі та успішних результатів. На відмінно від польського суспільства, українці не навчилися з легкістю довіряти маловідомим чи взагалі новим партіям або кандидатам.

Відлому місцеві вибори цього разу мали важливе значення не лише в плані забезпечення гідного представництва на місцевому рівні. Особливо після переломних подій, які мали б змінити свідомість як простих громадян, так і політикуму. З одного боку, це випробовування нової виборчої системи, якої так довго очікували. В іншому вимірі, вибори змогли б надати шанс новим людям спробувати зламати застарілі механізми управління. Якщо б результати їх діяльності були справді успішними, це стало б кроком до докорінних змін у владних структурах у майбутньому. В решті це своєрідна перевірка того, чи робить українське суспільство прогрес на шляху до громадянського та які зміни відбулися в політичній культурі українців. Оскільки, бути активним громадянином у важкі для країни часи не вважається поверненням до радянської системи, де завжди була висока явка через примус, навпаки, це можливість ще раз показати власну не байдужість та віру у зміни.

Польські парламентські вибори експерти називали переломними або своєрідною революцією на політичній сцені. Звичайно, це не перші в історії країни вибори, які мали вагоме значення, тай загалом будь-які вибори важливі, оскільки виконують роль пропускового пункту для політичних сил.

Попри те, що фаворити були відомі завчасно, все ж таки важко було визначити, хто перемає вибори та буде при владі наступні чотири роки. Численні опитування показували переваги виборців, але дуже розмиті. Постійно спостерігалася тенденція до зміни відсотково показника, що в певній мірі свідчить про наявність невизначених виборців, які в процесі виборчої кампанії змінювали симпатії. Останні екзит-поли (станом на 14:00) показали, що «Громадянська платформа» скоротила відрив від опозиційної партії. Опитування показали, що ПiС отримала 33%, а ГП – 26% [3]. До останнього моменту не було відомо, чи вдасться партії Я. Корвін-Мікке перетнути 5-відсотковий поріг. Від цього результату залежало не лише входження представників партії до Сейму, він цілком міг вплинути на розподіл місць в парламенті і на здатність ПiС самостійно сформувати уряд. Офіційні результати виборів показали, що виборчий поріг перетнули п'ять партій: ПiС, ГП, партія Кукіза, партія Ришарда Петру та Польська селянська партія. Не вдалося пройти партії КОРВiН, хоча вона мала усі шанси стати шостою партією, яка ввійде до парламенту.

За офіційними даними Державної виборчої комісії, явка поляків на парламентських виборах 2015 р. становила 50,92% [19]. Хоча соціологічні опитування показали, що своє бажання взяти участь у виборах висловили 68% громадян [16]. Загалом показник середньостатистичний для Польщі. Активність громадян на виборах 2007 р. становила 53,88% [21] і це був найвищий до того часу показник явки виборців після 1989 р. На виборах 2011 р. взяло участь 48,92% виборців [18]. Як показують дослідження, в Польщі найчастіше цікавляться парламентськими виборами особи з хорошою освітою та високими доходами. Визначальною рисою виборів 2011 р. стало те, що зріс рівень зацікавлення ними також серед громадян, які підтримують ліву та праву ідеологію. Натомість низький рівень активності спостерігався серед осіб з центристськими поглядами та молоді.

Тенденції виборчої кампанії 2015 р. формувалися задовго до виборів. Результати опитувань, які проводилися в 2013 р. показали, що найбільш невизначеними виборцями є розчаровані діяльність ГП. 26 % поляків стверджували, що не знають за кого голосуватимуть на наступних парламентських виборах. То досить значний показник, щоб створити третю політичну силу в країні. Кожен третій серед невизначених був розчарований політикою Платформи [19]. Основними причинами відпливу електорату від ГП було прийняття непопулярних реформ урядом, наприклад, підняття пенсійного віку, а також поляки почали відчувати кризу. Серед не-

визначених виборців були також і прихильники PiS, SLD, PSL, але їх відсоток був значно меншим.

Невизначені поляки найчастіше концентрують свою увагу на центристські сили (35%), ліву ідеологію підтримують приблизно 15%, а праву-20%. Але загалом поляки швидше ідентифікують себе з правими політичними силами, аніж з лівими [17]. Проблемою для Польщі, як і для України є великий відсоток невизначених особливо серед молоді. Також в гендерному аспекті більше невизначених жінок, ніж чоловіків. Чоловіки більше поінформовані в політичних справах, їм значно легше окреслити свої партійні симпатії. Загалом, станом на 22 жовтня, згідно з опитуванням, проведеним CBOS, нараховувалося 11% невизначених громадян [2].

Польські експерти завчасно не робили серйозних прогнозів стосовно явки виборців. Оскільки, перші роки після виборів влади не демонструють сильну зацікавленість громадян у наступних виборах. Дехто розчаровується, а декого повністю влаштовує політика, яка проводиться. Загалом відсотковий показник явки показав, що ситуація з активністю виборців стандартна. Хоч варто врахувати, що парламентським виборам передували вибори до Європейського парламенту, місцеві та президентські вибори. В певній мірі вони теж вплинули на активність громадян: підсилили їх зацікавлення або ж навпаки, втомили.

Якщо порівнювати Україну та Польщу в період виборчих кампаній, то різниця відчутна. По-перше, в Польщі більш налагоджена система передвиборчої агітації. На противагу Україні, інформація дозована, країна не живе лише виборами та політичною рекламою. По-друге, проблеми, з якими стикаються обидві держави під час виборчих перепетій значно відрізняються. Якщо українське суспільство спостерігає ряд порушень: численні маніпуляції, підкуп виборців, необ'єктивне висвітлення інформації в ЗМІ, зловживання адмінресурсом та ін. Для польського соціуму найсерйознішим порушенням є підкуп виборців. Так, громадянам можуть пропонувати гроші чи алкоголь за голос (ідеться про суму приблизно 200 злотих чи пляшку горілки). У Фонді Штефана Баторі (неурядова організація, що реалізує низку проектів із розвитку демократії) стверджують: якщо порушення доведено в судовому порядку, кандидата знімають із виборчих перегонів. Під час виборчої кампанії розгляд порушень відбувається у формі експрес-судів, тобто суд повинен розглянути скаргу впродовж одного-двох днів. Підкуп виборців - злочин, що карається тюремним ув'язненням. Тим не менш, представники Фонду, які стежать за перебігом виборів, не змогли пригадати жодного випадку за останній час, коли би кандидата було покарано вироком суду [2]. Оскільки в Польщі вибори прозорі та чесні, там не стільки контролюють легітимність виборів, як намагаються активізувати виборців.

Низька явка на виборах є реальною та болючою проблемою для поляків. Тому проводяться різного роду інформаційні кампанії. Громадянам роз'яснюють особливості виборів, у який спосіб вони повинні голосувати, які є альтернативи традиційному голосуванню, показують соціальні ролики. До виборця звертаються через медіа, Інтернет, соціальні мережі, тобто використовують усі доступні засоби. До цього процесу активно залучають відомих діячів та громадські організації. Проте, як показує досвід проблема активності громадян є комплексною і наче індикатор показує, що з якихось причин політика не викликає зацікавлення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналізуючи українську та польську виборчі системи, можна зробити наступні висновки. По-перше, польську пропорційну систему з відкритими списками можна охарактеризувати як демократичну та зорієнтовану на громадян систему. Україна зовсім недавно перейшла на голосування за новими правилами, відповідно є багато недопрацювань. По-друге, виборчий процес в Польщі добре організований та логічно продуманий. Вибори проходять чесно та прозоро, відпрацьовані суперечливі аспекти, які б сприяли масовому підкупу виборців або поширенню корупції. І ще однією досить важливою позитивною характеристикою є своєчасне та ґрунтовне інформування польських

громадян щодо зміни або внесення поправок у законодавство. Україна ж має з цим великі проблеми, переконатися можна на прикладі нещодавніх місцевих виборів. На разі, на нашу думку, українській владі варто було б врахувати особливості формування польського політичного процесу, а українцям робити кроки, щоб наблизитися до громадянського суспільства.

Інша частина дослідження стосувалася активності громадян під час виборчої кампанії. Хоча вибори, які проводилися в Польщі та Україні мали різний рівень та політичне значення, проте в обох країнах спостерігалася не дуже висока явка громадян. З одного боку, парламентські вибори за своєю важливістю повинні заохочувати до участі більше громадян, проте для Польщі питання низької явки є хронічною проблемою. На перший погляд країна-сусід має менше проблем, не переживає серйозних потрясінь та більш стабільна в економічному плані. Проте невизначеність виборців та їх неучасть у голосуванні актуальні як для політично нестабільної України, так і для більш успішної Польщі.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. В ОПОРі порівняли явку на місцевих виборах у 2010 та 2015 роках – інфографіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/149749> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

2. Дорош М. Вибори у Польщі: про джину й підкуп виборців [Електронний ресурс] / М. Дорош. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/vibori_u_polschi_pro_dzhinsu_y_pidkup_vibortsiv/ (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

3. Лідери парламентських перегонів у Польщі зрівнялися, - екзит-пол. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/10/25/lidery_parlamentskykh_peregoniv_u_polschi_zrivnyalysya_ekzyt_pol (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

4. Майже 13% українців готові продати свій голос на виборах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.newsru.ua/ukraine/-21oct2010/orpos.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

5. Местные выборы в Украине прошли демократично – ОБСЕ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles-/politics/_mestnye-vybory-v-ukraine-proshli-demokratichno-obse/655199 (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

6. Офіційна явка на місцевих виборах склала 46,6%. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bbc.com/ukrainian/-news_in_brief/2015/10/-151026_sa_elections_turnout (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

7. Присяжна Л. За якими правилами в Україні відбуватимуться місцеві вибори. [Електронний ресурс] / Л. Присяжна. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.-php?option=com_content&view=article&id=1256:za-yakimi-pravilami-v-ukrajini-vibuvatimutsya-mistsevi-vibori&catid=8&Itemid=350 (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

8. Понад 74% громадян прийдуть на місцеві вибори – опитування [Електронний ресурс] // Портал Радіо Свобода. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/news/27318845.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

9. Україна напередодні місцевих виборів: жовтень 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/-publications/press-relizy/ukraina-napereodo5.htm> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

10. Харченко Л. Виборча система Республіки Польща: досвід для України. [Електронний ресурс] / Л. Харченко. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/-StrPryor/4/05-Harchenko.pdf> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

11. Хоменко С. «Беззмістовна кампанія» на старті. [Електронний ресурс] / С. Хоменко. – Режим доступу: www.bbc.com/-ukrainian/politics/2015/09/15-0929_local_elections_sx (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

12. Хоменко С. Нова система: як голосуватимемо на місцевих виборах. [Електронний ресурс] / С. Хоменко. – Режим доступу: www.bbc.com/-ukrainian/-politics-/2015/10/151023_election_syst-em_uk-raine_sx (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

13. Явка на місцевих виборах в Україні склала 46,5%. Інфографіка [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/10/26-/yavka_na_miscevykh_vybo-rakh_v_ukrayini_sklala_46_5_infografika (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

14. Grochal R. Niezdecydowani wyborcy. Najwięcej jest rozczarowanych z Platformy.

[Electronic resource] / R. Grochal. – Access mode: http://wyborcza.pl/1,76842,14651317,Niezdecydowani_wyborcy__Najwiecej_jest_rozczarowanych.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

15. Sofuß A. Wybory parlamentarne 2015 to przetarg na rząd. [Electronic resource] / A. Sofuß. – Режим доступу: www.parlamentarny.pl/-spoleczenstwo/wybory-parlamentarne-2015-to-przetarg-na-rzad,27.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

16. Sondaz CBOS: Tak w niedzielę zagłosują Polacy? [Electronic resource]. – Access mode: <http://fakty.interia.pl/raporty/-raport-wybory-parlamentarne-2015/sondaze/news-sondaz-cbos-tak-w-niedziele-zaglosuja-polacy,nId,1908739> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

17. Sondaz Wyborczy 2015: Sejm Bez Zjednoczonej Lewicy? [Electronic resource]. – Access mode: www.parlamentarny.pl/-/sondaze/sejm-bez-zjednoczonej-lewicy,45.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

18. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy. [Electronic resource]. – Access mode: <http://isap.sejm.gov.pl/-/DetailsServlet?id=WDU-20110210112> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

19. Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015 [Electronic resource]. – Access mode: http://parlament2015.-pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

20. Wybory 2011 roku. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://wybory2011.pkw.gov.pl/att/pl/000000.html#tabs-1> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

21. Wybory parlamentarne w 2007 roku. [Electronic resource]. – Access mode: www.infor.pl/prawo/wybory/-parlamentarne/686951,Wybory-parlamentarne-w-2007-roku.html (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

REFERENCES:

1. V OPORi porivnialy yavku na mistsevykh vyborakh u 2010 ta 2015 rokakh – infografika. [Supports compared the turnout in local elections in 2010 and 2015 – Infographics]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://tyzhden.ua/News/149749> (Accessed 20 July 2015)

2. Dorosh M. Wybory u Polshchi: pro dzhynsu y pidkup wybortsiv [Elections in Poland: the jeans and bribing voters]. – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/vibori_u_polschi_pro_dzhinsu_y_pidkup_vybortsiv/ (Accessed 20 July 2015)

3. Lidery parlamentskykh perehoniv u Polshchi zrivnyalysia, - ekzyt-pol. [Leaders of the parliamentary elections in Poland equaled - exit poll.]. – [Electronic resource]. – Access mode: http://espreso.tv/news-/2015/10/25/lidery_parlamentskykh_peregoniv_u_polschi_zrivnyalysya_ekzyt_pol

4. Maizhe 13% ukraintsiv hotovi prodaty svii holos na vyborakh. [Almost 13% of Ukrainian willing to sell his vote in the election]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.newsru.ua/ukraine/-21oct2010/opros.html (Accessed 20 July 2015)

5. Mestnye wybory v Ukraine proshli demokratichno – OBSE. [Local elections in Ukraine were democratic – OSCE]. – [Electronic resource]. – Access mode: http://gazeta.ua/ru/articles-/politics/_mestnye-vybory-v-ukraine-proshli-demokratichno-obse/655199 (Accessed 20 July 2015)

6. Ofitsiina yavka na mistsevykh vyborakh sklala 46,6%. [The official turnout in local elections was 46.6%]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.bbc.com/ukrainian/-news_in_brief/2015/10/-151026_sa_elections_turnout (Accessed 20 July 2015)

7. Prysiazhna L. Za yakymy pravylamy v Ukraini vidbuvatymutsia mistsevi wybory. [What are the rules in Ukraine held local elections]. – [Electronic resource]. – Access mode: http://nbuviap.gov.ua/index.-php?option=com_content&view=article&id=1256:za-yakimi-pravilami-v-ukrajini-vidbuvatimutsya-mistsevi-vibori&catid=8&Itemid=350 (Accessed 20 July 2015)

8. Ponad 74% hromadian pryidut na mistsevi wybory – opytuvannia [More than 74% of people will come to the local elections – poll]. – [Electronic resource] // Portal Radio Svoboda. – Access mode: www.radiosvoboda.org/content/news/27318845.html (Accessed 20 July 2015)

9. Ukraina naperedodni mistsevykh vyboriv: zhovten 2015 [Ukraine on the eve of local elections in October 2015]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://dif.org.ua/ua-publications/press-relizy/ukraina-naperedo5.htm> (Accessed 20 July 2015)

10. Kharchenko L. Vyborcha systema Respubliki Polshcha: dosvid dlia Ukrainy [Electoral system of the Republic of Poland: experience for Ukraine]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://old.niss.gov.ua/book/-StrPryor/4/05-Xarchenko.pdf> (Accessed 20 July 2015)

11. Khomenko S. «Bezzmistovna kampaniia» na starti [«Empty campaign» to start]. –

[Electronic resource]. – Access mode: www.bbc.com/-ukrainian/politics/2015/09/15-0929_local_elections_sx (Accessed 20 July 2015)

12. Khomenko S. Nova systema: yak holosuvatymemo na mistsevykh vyborakh [New system, as will vote in local elections]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.bbc.com/-ukrainian/politics-/2015/10/151023_election_syst-em_uk-raine_sx (Accessed 20 July 2015)

13. Yavka na mistsevykh vyborakh v Ukraini sklala 46,5%. Infohrafika [Turnout in local elections in Ukraine amounted to 46.5%. Infographics]. – [Electronic resource]. – Access mode: http://espresso.tv/news/2015/10/26-/yavka_na_miscevykh_vybo-rakh_v_ukrayini_sklala_46_5_infografika (Accessed 20 July 2015)

14. Grochal R. Niezdecydowani wyborcy. Najwięcej jest rozczarowanych z Platformy. [Electronic resource]. – Access mode: http://wyborcza.pl/1,76842,14651317,Niezdecydowani_wyborcy__Najwiecej_jest_rozczarowanych.html (Accessed 20 July 2015)

15. Sofuß A. Wybory parlamentarne 2015 to przetarg na rząd. [Electronic resource]. – Access mode: www.parlamentarny.pl/-spoleczenstwo/wybory-parlamentarne-2015-to-przetarg-narząd,27.html (Accessed 20 July 2015)

16. Sondaz CBOS: Tak w niedzielę zagłosują Polacy? [Electronic resource]. – Access mode: <http://fakty.interia.pl/raporty/-raport-wybory-parlamentarne-2015/sondaze/news-sondaz-cbos-tak-w-niedziele-zaglosuja-polacy,nId,1908739> (Accessed 20 July 2015)

17. Sondaz Wyborczy 2015: Sejm Bez Zjednoczonej Lewicy? [Electronic resource]. – Access mode: www.parlamentarny.pl/-sondaze/sejm-bez-zjednoczonej-lewicy,45.html (Accessed 20 July 2015)

18. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy. [Electronic resource]. – Access mode: <http://isap.sejm.gov.pl/-/DetailsServlet?id=WDU-20110210112> (Accessed 20 July 2015)

19. Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015 [Electronic resource]. – Access mode: http://parlament2015.-pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm (Accessed 20 July 2015)

20. Wybory 2011 roku. [Electronic resource]. – Access mode: <http://wybory2011.pkw.gov.pl/att/pl/000000.html#tabs-1> (Accessed 20 July 2015)

21. Wybory parlamentarne w 2007 roku. [Electronic resource]. – Access mode: www.infor.pl/prawo/wybory/-parlamentarne/686951,Wybory-parlamentarne-w-2007-roku.html (Accessed 20 July 2015)

Лаврук І. М., главный специалист департамента АПР ОГА Ивано-Франковской области (Ивано-Франковск, Украина), E-mail: taras.lavruk@mail.ru

Особенности феномена электоральной неопределенности в украинских и польских предвыборных кампаниях

Аннотация. Исследование изучает активность граждан во время избирательной кампании. Выборы, которые проводились в Польше и Украине имели разный уровень и политическое значение, однако в обеих странах наблюдалась не слишком высокая явка граждан. С одной стороны, парламентские выборы по своей важности должны поощрять к участию больше граждан, однако для Польши вопрос низкой явки является хронической проблемой. На первый взгляд страна-сосед имеет меньше проблем, не испытывает серьезных потрясений и более стабильная в экономическом плане. Однако неопределенность избирателей и их неучастие в голосовании актуальны как для политически нестабильной Украине, так и для более успешной Польши.

Ключевые слова: электоральное участие, парламентские выборы, избирательные кампании, неопределенность избирателей

Lavruk I., Chief specialist of APR Department of Ivano-Frankivsk RSA (Ivano-Frankovsk, Ukraine), E-mail: taras.lavruk@mail.ru

Features of the phenomenon of electoral uncertainty in the Ukrainian and Polish election campaigns

Abstract. The study examines the activity of citizens during the election campaign. Elections, which were held in Poland and Ukraine, were at different levels and political sense, but in both countries there was not such a high turnout of citizens. On the one hand, parliamentary elections in importance should encourage the participation of more citizens, but for Poland the issue of a low turnout is a chronic problem. At first glance the country-the neighbor has fewer problems, is not experiencing major shocks and more stable in economic terms. However, the uncertainty of voters and their participation in the actual voting for the politically unstable Ukraine and to a more

successful Poland.

Key words: electoral participation, parliamentary elections, election campaigns, voter uncertainty

УДК 321.01+316.254

Балацька О. Б.

кандидат політичних наук,
докторант кафедри політології та правознавства,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (Харків, Україна),
E-mail: balatskaya@ukr.net

ПОЛІТИЧНЕ НАСИЛЛЯ ЯК ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ФАКТОР У ТЕОРІЯХ НАСИЛЛЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** Політичне насилля, як складова політичного процесу, реалізується через різні форми примусу та впливу. Його роль зростає у кризисні моменти суспільного розвитку, періоди соціально-політичних трансформацій. Прихильники теорії насилля визначали зовнішнє або внутрішнє політичне насилля як провідний фактор державотворення та інституціоналізації політичної влади. Найбільш ґрунтовно ця думка була сформульована у працях Є. Дюрінга, Л. Гумпловича, К. Каутського, Ф. Оппенгеймера, Ф. Ратцеля та ін. Згідно з насильницькими теоріями походження держави політичне насилля лежить в основі соціальної диференціації та нерівності, економічної експлуатації, є суттєвим фактором політичних та економічних перетворень.*

***Ключові слова:** політичне насилля, держава, війна, суспільний клас, класовий конфлікт, економічна експлуатація, соціальна диференціація, соціальна нерівність.*

Політичне насилля супроводжує політичний процес в усі історичні часи. Воно має багато аспектів прояву і може виступати як засіб влади, інструмент політичної боротьби, знаряддя революції чи реакції, спосіб відновлення соціальної справедливості тощо. Фундаментальні суспільно-політичні процеси, такі як формування держави, інституціоналізація політичної влади, трансформація політичної системи, зміна політичного режиму, часто супроводжуються проявами політичного насилля. Останнє може грати як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль, реалізовуватися через прямий фізичний примус або непрямий психологічний вплив. Проте завжди в основі насилля лежить придушення волі об'єкту.

Проблема насилля цікавила мислителів з давніх часів. Як правило, насилля представлялося, з одного боку, як необхідний атрибут політичної влади, з іншого, – як знаряддя революційної боротьби. Однак ґрунтовно політичне насилля починає досліджуватися у ХІХ столітті. Значну увагу цьому питанню у своїх роботах приділяли марксистки, теоретики анархізму, фашизму, представники теорії еліт та ін. Водночас у політичній думці тих часів виникає окремий напрямок, відомий як теорія насилля, який відводить насиллю провідну роль у політичних і, зокрема, державотворчих процесах. Прихильники цих поглядів розуміють політичне насилля як головний фактор виникнення держави.

У статті розглянуті концепції основних представників теорії насилля та близьких до них учених. Даний підхід об'єднав погляди науковців, що представляли різні ідейні течії, дотримувалися різних політико-ідеологічних доктрин. Але у питанні походження держави їх поєднувало те, що вони підкреслювали і навіть абсолютизували роль насилля у процесах державотворення, особливо у ранні історичні періоди. У межах теорії насилля будували свої державотворчі концепції Л. Гумплович, Є. Дюрінг, К. Каутський, Ф. Оппенгеймер, Ф. Ратцель та ін.

Метою статті є аналіз теорій насильницького походження держави, визначення ролі політичного насилля у процесах генези та функціонування держави та